

SITÄ JUMALAT EIVÄT ANNA ANTEEKSI

Jännite, fantasia ja maailman rakentaminen George R. R. Martinin *Tulen ja jään laulussa*

Johannes Pulkkinen

Jyväskylän yliopisto

Musiikin, taiteen ja kulttuurintutkimuksen laitos

Kirjallisuuden kandidaatintutkielma

Kevät 2017

Ohjaaja: Aino-Kaisa Koistinen

Opponentti: Jaana Lappalainen

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	3
2 TEORIA.....	5
2.1 <i>Tulen ja jään laulu</i> fantasiakirjallisuutena.....	5
2.2 Jännite.....	6
2.3 Maailman rakentaminen.....	7
3 PUNAISET HÄÄT – MAAILMAN JA JÄNNITTEEN RAKENTAMINEN.....	10
3.1 Punaisten häiden jännite.....	10
3.2 Herääkö jumalten viha? Jännite ja fantasiamaailman rakentaminen.....	13
4 PÄÄTÄNTÖ.....	17
LÄHTEET.....	19

1 JOHDANTO

Uuteen fantasiaromaaniin tarttuminen herättää parhaimmillaan nautinnollista jännitystä. Kuten missä tahansa kirjassa, lukijan mieli haluaa nopeasti saada tietoa henkilöistä, ympäristöstä ja tarinan alkuasetelmista. Mutta fantasia tuo tähän jännitteeseen uuden tason: koko fantasiamaailma on lukijalle uusi ja tuntematon, ja vaatii tarkkailemaan ja tulkitsemaan itseään. Jo fantasiateosten alkulehdille usein painettu kartta, joka on täynnä tuntemattomia paikannimiä, vuoristoja, erämaita, kyliä ja kaupunkeja, on lupaus seikkailuista oudossa ja tuntemattomassa maailmassa. Se herättää halun tietää lisää.

Tutkin kandidaatintutkielmassani fantasian ja jännitteen ilmenemistä George R. R. Martinin kirjasarjassa *Tulen ja jään laulu*. Pysin tunnistamaan teoksesta tilanteita, joissa fantasiaelementit ilmenevät osana jännitteen rakentamista. Tutkimuksen tavoitteena on antaa näkökulma fantasiateksteissä esiintyvän jännitteen erityispiirteisiin. Tässä tutkielmassa liitän fantasian ja jännitteen käsittelyyn myös maailman rakentamisen (World-Building) näkökulman. Tätä kautta pyrin ymmärtämään sitä, miten jännitteeseen vaikuttaa tekstin sijoittuminen kokonaan fiktiiviseen fantasiamaailmaan.

Tarkoitin jännitteellä tekstin ominaisuutta, joka herättää lukijassa kiinnostusta ja jännitystä, ja halua lukea eteenpäin. Jännite syntyy tekstin herättämistä kysymyksistä ja niihin tietyn viiveen jälkeen annettavista vastauksista. (Iwata 2008, 19.) Maailman rakentamisesta teoriapohjana käytän ensisijaisesti Stefan Ekmanin ja Audrey Isabel Taylorin (2016) artikkelia aiheesta. Tietääkseni jännitteen ja fantasian suhdetta käsittelevää tutkimusta ei ole aikaisemmin julkaistu. Tutkimukseni tuo siis jännitteen käsitteellä uutta näkökulmaa fantasian ja maailman rakentamisen tutkimukseen.

Fantasiateoksia on noussut yhä enemmän valtavirtaan viimeisten vuosien aikana. Totutun maailman rajoja rikkovat teokset pystyvät puhuttelemaan yhä suurempaa joukkoa kulttuurituotteiden lukijoita, katsojia ja kokijoita. Esimerkiksi juuri George R. R. Martinin kirjasarja *Tulen ja jään laulu* sekä siihen pohjautuva tv-eepos *Game of Thrones* (2011 alkaen, HBO, Yhdysvallat) ovat laajentaneet fantasian yleisöjä. Kirjasarjan ja osittain myös tv-adaptaation poikkeuksellisen suuren suosion takia pidän *Tulen ja jään laulua* kiinnostavana tutkimuskohteena. Uskon, että laajaan

lukijajoukkoon vedonneen fantasiatarinan kautta on hyvät mahdollisuudet tavoittaa jotain olennaista fantasiatekstissä esiintyvistä jännitteistä.

Tutkimuksen aineistoksi rajaan kirjasarjan laajuudesta johtuen lyhyen osan teosta. Käsittelen sarjan kolmannessa osassa, *Miekkamyrskyssä* (Martin, 2005/2006), tapahtuvaa merkittävää käännettä, johon viitataan sen jälkeen sarjan maailmassa nimellä ”Punaiset häät”. Siinä yksi sarjassa kuvatun sisällissodan osapuolista kuolee petettynä ja sodan kulku kääntyy dramaattisesti.

Sarjassa on tähän mennessä ilmestynyt viisi osaa: *Valtaistuinpeli* (*A Game of Thrones*, 1996), *Kuninkaiden koitos* (*A Clash of Kings*, 1999), *Miekkamyrsky* (*A Storm of Swords*, 2000), *Korppien kestit* (*A Feast for Crows*, 2005) ja *Lohikäärmetanssi* (*A Dance with Dragons*, 2011). Näistä *Miekkamyrsky* ja *Lohikäärmetanssi* on julkaistu suomeksi kahtena niteenä. Kaksi osaa *Tulen ja jään laulua* on näillä näkymin vielä tulossa ennen kuin tarina pääsee päätökseensä, joten Martinin sarjaa ei tässä vaiheessa vielä ole mielekästä tutkia valmiina, kokonaisena teoksena.

Kohdetekstin analyysissä pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: Mitä jännitteitä *Tulen ja jään laulun* Punaisia häitä käsittelevissä luvuissa on? Mitä fantasiamaailman elementtejä näihin jännitteisiin liittyy? Mikä on näiden elementtien rooli osana jännitteitä? Miten tähän rooliin vaikuttaa se, että teksti on lajiltaan fantasiaa? Etsin näihin kysymyksiin vastauksia lähiluvun keinoin. Hypoteesini on, että kohdetekstissä tapahtuva fantasiamaailman rakentaminen rakentaa yhtä aikaa myös tekstin jännitettä.

Seuraavaksi käyn tutkielmani teorialuvussa läpi fantasian, jännitteen ja maailman rakentamisen käsitteitä. Tämän jälkeen käsittelyluvussa esittelen tutkimukseni aineiston ja analysoin aineistoa teorian näkökulmasta vastaten tutkimuskysymyksiini. Lopuksi kokoan havaintojani yhteen päätännössä.

2 TEORIA

2.1 *Tulen ja jään laulu* fantasiakirjallisuutena

Tulen ja jään laulu on fantasiaromaanisarja. Sen kuvaamassa maailmassa on siis ”jokin muuttuja, joka ei kuulu arkikokemuksemme piiriin”, kuten Johanna Sinisalo (2004, 11) määrittelee fantasiaa artikkelissaan *Fantasia lajityyppinä ja kirjailijan työvälteenä*. Martinin sarjassa tämä muuttuja on ennen kaikkea se, että sen kuvaama maailma on kokonaan kuvitteellinen keksittyine maineen, kulttuureineen ja kansoineen. Tämä maailma, Westeros ja sitä ympäröivät maat, muistuttaa monin tavoin keskiaikaista feodaaliyhteiskuntaa. Siellä esiintyy kuitenkin myös ”ilmiöitä, jotka poikkeavat rationaalisesta, tieteen selittämästä maailmankuvasta” (Sinisalo 2004, 11). Tällaisia ilmiöitä ovat esimerkiksi lohikäärmeet, jättiläiset ja elävät kuolleet.

Leena Peltonen siteeraa Baird Searlesia luokitellessaan fantasiatekstejä artikkelissaan ”Kirjallisuutta siitä mikä on pysyvää”. Tässä luokittelussa *Tulen ja jään laulu* edustaa niin sanottua Kaukaisin ranta -tarinatyyppiä. Siinä tapahtumien maailma on kokonaan arkitodellisuudesta erilliseksi konstruoitu paikka, ja henkilöitä ovat tuon maailman ”alkuasukkaat”. (Peltonen, päiväämätön.)

J. R. R. Tolkien määrittelee esseessään *Saduista* fantasian olevan asioita, jotka eivät muistuta primaarista maailmaa ja poikkeavat havaituista tosiasioista. Primaarinen maailma tarkoittaa Tolkienille arkista havaittavaa todellisuutta. (2014, 310.) Fantasiakirjallisuuden määrittelyyn voi soveltaa myös Tolkienin satuihin (fairy-story) soveltamaa ajatusta sekundaarisesta maailmasta. Sadut sijoittuvat arkitodellisuudesta erilliseen sekundaariseen maailmaan, johon lukija voi astua sisään (2014, 301). Martinin Westeros ja sitä ympäröivät maat on selkeästi tällainen sekundaarinen maailma.

Pekka Korhonen (2005, 19) määrittelee fantasiaa tilan elementtinä. Fantasia sijaitsee maailman reunalla, tuntemattomilla alueilla, ja sen kiinnostavuus perustuu sille, ettei se ole arkista (Korhonen 2005, 20).

Sinisalon omassa fantasiateosten luokittelussa, ”Sinisalon mandalassa”, Martinin sarja sijoittuu luokkaan ”High fantasy”. Tuo luokka limittyy ”Myyttisen sankaritarinaan”

sekä ”Kauhuun” ja ottaa myös vaikutteita kansanperinteestä sekä sadusta. (Sinisalo 2004; 17, 19–20.) *Tulen ja jään laulussa* voi nähdä näistä lähigeneistä esimerkiksi satujen jättiläisiä ja lohikäärmeitä sekä kauhuteosten eläviä kuolleita.

Tulen ja jään laulu kertoo kuvitteellisella Westerosin mantereella käytävästä sisällissodasta. Sodan osapuolet ovat valtakunnan feodaalisia aatellisukuja. Westerosin lisäksi kuvataan jonkin verran myös meren takaisen Essoksen tapahtumia. Maailmassa taikuus ja muut fantasiaelementit eivät ole varsinkaan tarinan alussa erityisen yleisiä. Ristiriidat ratkeavat useammin sodankäynnillä, sekä erityisesti erilaisten juonittelujen seurauksena. Fantasialla vaikuttaa olevan aluksi merkittävämpi osa maailman rakentamisen kuin tapahtumien kannalta.

Martinin sarja pyrkii erottumaan fantasian massasta tietyllä realismilla. Martin on itse kertonut haastattelussa ihmettelevänsä, kuinka vähän fantasiakirjoissa kuolee henkilöitä, kun sodat todellisuudessa ovat olleet aina vaarallisia, ja niissä on kuollut paljon myös merkittäviä ihmisiä (Arpe, 2006). Sarjassa kuolee paljon myös päähenkilöiksi luettavia hahmoja pitkin tarinaa. Teosten fokalisaatio seuraa tapahtumia vaihdellen luvusta toiseen eri henkilöiden mukana, ja myös näkökulmahenkilöitä kuolee sarjan aikana.

Realistisista elementeistä huolimatta *Tulen ja jään laulu* on mielestäni kiinnostavaa tutkia juuri fantasiakirjana. Ensinnäkin tekstissä esiintyy niin paljon yliluonnollisia elementtejä, ettei niiden sivuuttaminen tulkinnassa ole mielekäästä. Toisekseen tässä tutkielmassa olen erityisen kiinnostunut fantasiamaailman rakentamisesta. *Tulen ja jään laulu* sijoittuu laajaan ja yksityiskohtaiseen sekundaariseen maailmaan. Fantasiamaailma on siis keskeinen osa tutkimaani teosta. Uskonkin, että tämän sekundaarisen maailman rakentamisella on merkittävä osa myös tekstin jännitteen rakentamisessa.

2.2 Jännite

Heta Pyrhönen korostaa *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*ssä jännitteen taustalla olevaa temporaali-affektiivista immersiota eli lukijan uppoutumista kertomukseen. Jännite sitoo tunteita levottoman epävarmuuden avulla. Olennaista on myös jännitteen tukeutuminen lukijan odotushorisonttiin. (Pyrhönen 2005, 578.)

Odotushorisontti tarkoittaa ennakko-odotuksia, joihin lukija peilaa tekstiä (ks. esim. Aczel 2005, 224). Jännitettä aiheuttaa erityisesti, jos epävarmuus liittyy positiiviseen henkilöön, jota kohtaan tekstin lukija tuntee myötätuntoa (Cuddon 1991, 937). Tässä kohtaa on syytä huomata, että tässä tutkielmassa lukija viittaa tekstissä ilmenevään implisiittiseen lukijaan, ei tekstin ulkopuoliseen todelliseen lukijaan.

Kuten johdannossa totesin, tarkoitan jännitteellä tekstin ominaisuutta, joka herättää lukijassa kiinnostusta ja jännitystä, ja halua lukea eteenpäin. Yumiko Iwata (2008, 19) siteeraa jännitteen käsitteestä David Lodgea, jonka mukaan mukaan *kysymysten herättäminen lukijan mielessä ja vastausten antaminen niihin jonkinlaisen viiveen jälkeen* on ainoa tapa, jolla teksti voi ylläpitää jännitettään.

Marie-Laure Ryanin mukaan jännitettä voi luokitella sen pohjalta, minkä tyyppisistä kysymyksistä se syntyy. Ensisijaisesti olen tutkielmassani kiinnostunut *mitä-jännitteestä* (what suspense), jonka voi tiivistää kysymykseen ”mitä tapahtuu seuraavaksi?”. Pyrin tunnistamaan myös mahdolliset *kuinka-ja-miksi-jännitteet* (how and why suspense) sekä *kuka-jännitteet* (who-suspense). (Ryan 2001, 143–145.) Tässä tutkielmassa analysoin, millaisia kysymyksiä Martinin teksti herättää, ja miten se vastaa niihin jonkinlaisen viiveen jälkeen.

2.3 Maailman rakentaminen

J. R. R. Tolkienin mukaan sekundaarisen maailman tekijä on alempi luoja (sub-creator), joka onnistuessaan saa aikaan maailman, johon lukijan mieli voi astua sisään (2014, 301). Korkean fantasian kirjallisuudessa keskeinen osa on maailman rakentamisella, eli sillä, kuinka teksti rakentaa fiktiivisen maailman. Tässä en tarkoita maailman rakentamisella kirjoittajan tekemää luomistyötä, vaan olen kiinnostunut siitä, mitä tapahtuu itse tekstissä.

Hanna-Riikka Roineen (2016, 239) mukaan maailman rakentaminen on spekulatiivisen fiktion käyttämä kommunikaation keino sekä retorinen keino. Roine katsoo, että spekulatiivisessa fiktiossa maailman rakentaminen tuo abstrakteja ja kaukaisia asioita konkreettisen ja mahdollisen tasolle.

Maailma rakentuu tekstissä esiintyvistä fiktiivisen maailman elementeistä, joita ovat esimerkiksi maailman maantieteelliset yksityiskohdat, kasvit, eläimistö, sosiaaliset ryhmät, hahmojen käyttäytyminen, poliittiset ryhmät ja kulttuuriset perinteet (Ekman & Taylor 2016, 9). Näiden elementtien summa ei kuitenkaan ole Stefan Ekmanin ja Audrey Isabel Taylorin (2016, 9) mukaan kokonainen maailma, vaan elementeistä muodostuu vain maailman osa – kuvitteelliset maailmat ovat siis luonteeltaan vaillinaisia.

Ekman ja Taylor esittelevät artikkelissa ”Notes Toward a Critical Approach to Worlds and World-Building” (2016) *kriittisen maailman rakentamisen* (Critical World-Building). Sen tavoitteena on käsitellä fiktiivisen maailman rakentumista tekstilähtöisesti. Käytän Ekmanin ja Taylorin artikkelia teoriapohjana käsitellessäni maailman rakentamista *Tulen ja jään laulussa*.

Kriittinen maailman rakentaminen on *sarjallista, holistista ja tulkinnallista*. Sarjallista se on sikäli, että se on huomion kiinnittämistä elementteihin sitä mukaa, kun ne ilmenevät tekstissä. Maailma siis paljastuu sitä mukaa, kun kertomus etenee. Kriittinen maailman rakentaminen tarkastelee kuitenkin fiktiivistä maailmaa myös holistisesti, siis kokonaisuutena. Maailma on nähtävä sekä kokonaisena rakennelmana, että asiana, joka on rakennettu jossakin tietyssä järjestyksessä. Tulkinnallisuutta taas on se, että maailmasta tunnistetaan viitteitä muihin kirjallisuudessa esiintyneisiin maailmoihin, kuten kliseitä ja traditioita genren sisältä ja sen ulkopuolelta. (Ekman & Taylor 2016, 11.)

Ekman ja Taylor tiivistävät kriittisen maailmanrakentamisen kolmeen kysymykseen, joiden kautta yksittäisiä fiktiivisen maailman elementtejä lähestytään: ”mitä tietty elementti tekee?”, ”kuinka se tekee sen?” ja ”mikä on elementin vaikutus?” (2016, 12, oma käännös.) Ensimmäisessä kysymyksessä huomio kiinnittyy siihen, miten elementti toimii osana maailmaa. Toisessa kysymyksessä ollaan kiinnostuneita elementistä itsestään, ja voidaan pohtia esimerkiksi, onko elementti trooppi, joka vaatii lukijalta genren tuntemusta elementin ymmärtämiseksi. Kolmannessa kysymyksessä siirrytään analyysistä tulkintaan. Siinä kiinnitetään huomiota elementin vaikutukseen tarinaan, esimerkiksi siihen miten elementti toimii suhteessa tarinan hahmoihin tai millainen vaikutus sillä on juonen etenemiselle. (Ekman & Taylor 2016, 12.)

Ekman ja Taylor esittelevät artikkelissaan *dynaamisen vuorovaikutuksen* (dynamic interplay) näkökulman kriittiseen maailman rakentamiseen. Tässä kiinnostus kohdistuu fiktiiviseen maailmaan kokonaisuutena. Maailmaa ei tutkita pelkästään paikkana, vaan rakennelmana, jonka elementit ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja joka tarjoaa tulkinnan mahdollisuuksia. (Ekman ja Taylor 2016, 14.) Dynaamisen vuorovaikutuksen vastaparina Ekman ja Taylor (2016, 12-14) esittävät *maailman arkkitehtuuri* -näkökulman (World-Architecture), jossa kiinnostus on fiktiivisessä maailmassa paikkana, ja tutkimus kohdistuu esimerkiksi fantasiamaailmojen karttoihin. Tässä tutkielmassa keskityn käsittelemään maailman rakentamista dynaamisen vuorovaikutuksen näkökulmasta.

3 PUNAISET HÄÄT – MAAILMAN JA JÄNNITTEEN RAKENTAMINEN

3.1 Punaisten häiden jännite

Seuraavaksi siirryn käsittelemään *Miekkamyrskyssä* tapahtuvaa käännettä, johon viitataan sen jälkeen kirjasarjan maailmassa nimellä ”Punaiset häät”. Siinä yksi sisällissodan osapuolista, pohjoisen kuningas Robb Stark, kuolee petettynä. Sarjassa kuvatus sodan kulku kääntyy dramaattisesti, ja lisäksi yksi sarjan pää- ja näkökulmahenkilöistä, Robbin äiti Catelyn Stark, surmataan. Robbin pettää lordi Frey, jonka kanssa hän on parhaillaan solmimassa uutta liittoa rikottuaan edellisen ehtoja. Robb oli luvannut avioitua yhden Freyn tyttäristä kanssa, mutta olikin rakastunut toiseen naiseen ja valinnut tämän. Kun Robbin vasalli lordi Edmure Tully on korvaukseksi avioitumassa erään Freyn tyttären kanssa, Freyn joukot hyökkäävät pohjoisen kuninkaan kimppuun ja surmaavat tämän sekä suuren joukon hänen alaisiaan ja läheisiään.

Punaisissa häissä Freyn petoksesta tekee yllättävän se, että Westerosin kulttuurissa vieraat ovat aina isäntänsä suojeluksessa. Henkilö, joka vahingoittaa vieraitaan, saa päälleen jumalten kirouksen, kuten kirjoissa usein todetaan (ks. esim. *Miekkamyrsky 1*, 413). Vieraana oleminen alkaa siitä, kun on nauttinut isännän tarjoamaa ruokaa. Ennen häitä lady Catelyn, joka epäilee lordi Freyn luotettavuutta, ohjeistaa poikaansa:

Catelyn vaihtoi levottomana asentoa. ”Jos meille tarjotaan virvokkeita saapuessamme, älä missään tapauksessa kieltäydy. Ota, mitä tarjotaan, ja syö ja juo, missä kaikki voivat nähdä. Jos mitään ei tarjota, pyydä leipää ja juustoa sekä pikarillinen viiniä.”

”Minä olen enemmän märkä kuin nälkäinen...”

”Robb, kuuntele minua. Heti, kun olet syönyt hänen leipäänsä ja suolaansa, sinulla on vieraan oikeudet, ja vieraanvaraisuuden lait suojelevat sinua hänen kattonsa alla.” (*Miekkamyrsky 2*, 103.)

Westerosissa siis uskotaan vahvasti siihen, että ihmiset noudattavat näitä vanhoja ”vieraanvaraisuuden lakeja”.

Tulen ja jään laulu kertoo sodasta. Niinpä jännite syntyy yleensä hyvin konkreettisista ristiriidoista: siitä, mikä osapuoli voittaa, tai selviääkö joku henkilö hengissä. Tämän

tyyppisten kysymysten muodostama jännite edustaa *mitä-jännitettä*. Robb Starkiin liittyvien osuuksien jännitteen voi katsoa muodostuvan kysymyksistä: ”Voittaako Robb vihollisensa?” ja ”Selviääkö Robb hengissä?” Toisaalta Robbia katsotaan tämän äidin Catelynin näkökulmasta, ja yhtälailla myös tämän selviytyminen sodan pyörteissä rakentaa jännitettä. Robbin ja Catelynin voi katsoa olevan positiivisia henkilöahmoja, joita kohtaan lukija tuntee myötätuntoa, mikä vahvistaa heihin liittyvää jännitettä.

Alusta lähtien lukijalla on tiedossa, että lordi Freyllä on syytä olla katkera Robb Starkille, joka on pettänyt lupauksensa naida jonkun Freyn tyttäristä. Vieraanvaraisuuden lakeihin viitataan uudestaan Robbin saapuessa lordi Freyn puheille. Catelyn pyytää seurueelle ruokaa, ja lordi Frey täyttää heidän toiveensa.

[–] He joivat viininsä ja söivät leipää ja voita. Catelyn maistoi viiniä ja näykki hieman leipää, ja tunsu olonsa paremmaksi tehtyään niin. *Nyt meidän pitäisi olla turvassa*, hän ajatteli. (*Miekkamyrsky 2*, 110.)

Kuitenkin luvussa, jossa kerrotaan itse hääjuhlasta, teksti alkaa vähitellen rakentaa jännitettä ja antaa vihjeitä siitä, että jokin lordi Edmuren ja Freyn tyttären häissä on vialla. Jo alussa tuodaan esille, että musiikki on meteliä ja ruoka huonoa. Catelyn miettii tässä luvussa, jonka näkökulmahenkilö hän on, onko joskus vietetty vähemmän iloista hääjuhlaa kuin missä hän parhaillaan on (*Miekkamyrsky 2*, 124). Catelyynissä herättää huolta myös se, ettei hänen pojallaan saa olla mukanaan hurjasusi Harmaatuulta (*Miekkamyrsky 2*, 124–125), joka yleensä seuraa tätä ja voisi ehkä suojella pohjoisen kuningasta vaaran uhatessa. Seuraavaksi alkaa selvitä, että jotkut Freyn pojista tai sukulaisista ovat yllättäen ”toisaalla” tai suorittamassa ”velvollisuuksia” (*Miekkamyrsky 2*, 126). Tämä rakentaa paitsi mitä-jännitettä (mitä tapahtuu seuraavaksi?) myös kuka-ja-miksi-jännitystä (miksi moni Freyn suvusta ei osallistu häihin?).

Häiden loppupuolella musikantit alkavat yllättäen soittaa laulua nimeltä ”Castameren sateet” (*Miekkamyrsky 2*, 129), joka on aiemmin esitelty merkittävän Lannisteraatellissuvun tunnuslauluna. Lannisterit ovat kuningas Robbin pahimpia vihollisia käynnissä olevassa sisällissodassa. Tällöin Catelyn kiirehtii salista poistumista yrittävän Edwyn Freyn perään selvittääkseen mitä on tekeillä. Tässä kohtaa Catelyn tajuaa Freyn petolliset aiheet: ”Hän tarttui Edwyniä käsivarresta, ja häntä kylmäsi kauttaaltaan, kun

hän tunsu rautaiset renkaat silkkisen hihan alla (*Miekkamyrsky 2, 129*).”

Freyn miehet ovat siis valmistautuneet taistelemaan häätjuhliissa. Kun Catelyn tajuaa tilanteen, on jo liian myöhäistä. Freylle uskolliset hyökkäävät, ja ampuvat nuolillaan Robbia sekä surmaavat paikalla olevia tämän kannattajia. Lopulta Robb saa miekan sydämeensä, ja myös Catelyn surmataa viiltämällä tämän kurkku auki. (*Miekkamyrsky 2, 131*.)

Myöhemmin *Miekkamyrskyssä* selviää, että Robbin vihollinen lordi Tywin Lannister on ollut mukana juonittelemassa Punaisia häitä lordi Freyn kanssa (*Miekkamyrsky 2, 145*). Lordi Lannister myös perustelee tapahtumaa pojalleen, joka ihmettelee vieraan oikeuksien häpeämätöntä loukkaamista:

”Sinä olisit varmaan säästännyt pojan ja sanonut lordi Freylle, ettei sinulla ole tarvetta hänen uskollisuudelleen vai? Sillä olisi ajanut sen vanhan hölmön suoraan takaisin Starkin syyliin ja voittanut vuoden lisää sotaa. Selitä minulle, miksi on jalompaa tappaa kymmenentuhatta miestä taistelussa kuin kymmenen illallisella.” (*Miekkamyrsky 2, 145*.)

Punaisten häiden jälkeen vieraan oikeuksiin palataan pian Robbin nuoresta veljestä Branista kertovassa luvussa, jossa Bran muistelee heidän kotilinnassaan palvelleen Vanhan Nanin tarinaa Rottakuninkaasta:

Rottakuningas oli paistanut andalikuinkaanan pojan isossa piiraassa sipuleiden, porkkanoiden, sienien, runsaan suolan ja pippurin ja pekonin ja tummanpunaisen dornelaisen viinin kera. Sitten hän oli tarjonnut poikaa isälleen, joka ylisti makua ja otti toisenkin palan. Myöhemmin jumalat olivat muuttaneet kokin valtavaksi valkoiseksi rotaksi, joka pystyi syömään ainoastaan omia poikasiaan. Siitä lähtien hän oli kuljeksint Yölinnassa ahmien omia lapsiaan, mutta hänen nälkensä oli kyltymätön. ”Jumalat eivät kironneet häntä murhan takia”, Vanha Nan sanoi, ”eivätkä siitä syystä, että hän tarjosi andalikuinkaalle tämän oman pojan piiraassa. Ihmisellä on oikeus koston. Mutta hän surmasi vieraan kattonsa alla, ja sitä jumalat eivät anna anteeksi.” (*Miekkamyrsky 2, 181*.)

Vieraan oikeuksien rikkomista pidetään erityisen hirvittävänä rikkomuksena, koska se herättää jumalten vihan. Fantasiamaailmassa jumalten kosto koetaan myös konkreettiseksi uhaksi, joten Freyn petos on erityisen radikaali teko.

Punaisia häitä käsitellään vielä *Miekkamyrskyn* viimeisessä luvussa ”Loppunäytös”. Tässä luvussa lordi Freyn poika Merrett on lähetetty maksamaan lainsuojattomille lunnaita sukulaisestaan Petyristä. Paljastuu, että lainsuojattomat ovat kuitenkin hirttäneet Petyrin kostoksi Punaisista häistä. Sama rangaistus odottaa myös Merrettiä. Sitä ennen Merrett kuitenkin kohtaa lainsuojattomien joukossa lady Catelyn Starkin, joka on jotenkin palannut kuolleista. Catelyn vahvistaa lainsuojattomille, että Merrett Frey on ollut osallisina Punaisissa häissä, ja sinetöi näin tämän kuolemantuomion. (*Miekkamyrsky* 2, 484–494.)

Tässä tutkielmassa ensimmäinen tutkimuskysymykseni on, mitä jännitteitä *Tulen ja jään laulun* Punaisia häitä käsittelevissä luvuissa on. Kuten todettu, näiden lukujen taustajännite muodostuu Westerosin sisällissodasta. Jännite syntyy sellaisista kysymyksistä kuin: Voittaako Robb vihollisensa? Selviääkö Robb hengissä? Selviääkö Catelyn hengissä? Nämä kysymykset edustavat mitä-jännitettä. Punaisten häiden edetessä teksti herättää tarkempia kysymyksiä, kuten: Miksi moni Freyn suvusta ei osallistu häihin? Tämä on periaatteessa kuka-ja-miksi-jännitettä. Käytännössä tästä kysymyksestä voi kuitenkin johtaa kysymykseen: Juonitteleeko lordi Frey Robbia vastaan? Jotain olennaista on selvästi jätetty kertomatta näiden liittolaisten välillä, ja sitä kautta jännite palautuu aluksi mainittuihin kysymyksiin. Tässä vaiheessa tarinaa Robb seurueineen on kuitenkin jo vieraanvaraisuuden lakien suojeluksessa. Niinpä kolmen ensimmäisen kysymyksen jännite on riippuvainen neljännestä kysymyksestä: Kunnioittaako lordi Frey vieraan oikeuksia?

3.2 Herääkö jumalten viha? Jännite ja fantasiamaailman rakentaminen

Toinen tutkimuskysymykseni on: Mitä fantasiamaailman elementtejä jännitteisiin liittyy? Kysymykseen liittyvät vieraan oikeudet ovat maailman rakentamisen elementti. Se on kulttuurinen piirre, joka toimii osana *Tulen ja jään laulun* maailman rakentamista. Jännitteessä on rooleja myös muilla maailman elementeillä. Starkin, Freyn ja Lannisterin suvut ovat osapuolia jännitettä rakentavassa konfliktissa. Niiden rooli jännitteessä on kuitenkin melko yksiselitteinen: kukin suku ajaa omaa menestystään suuressa konfliktissa. Sen sijaan vieraan oikeuksien konseptin merkitys aukeaa vasta vähitellen tekstin edetessä.

Kolmatta tutkimuskysymystäni siitä, mikä on jännitteeseen kuuluvien fantasiamaailman elementtien rooli osana jännitteitä, voi lähestyä kriittisen maailman rakentamisen näkökulmasta. Siksi vastaan Ekmanin ja Taylorin esittämiin kolmeen kysymykseen: Mitä tietty elementti tekee? Kuinka se tekee sen? Mikä on elementin vaikutus? Vastaan näihin kysymyksiin liittyen vieraan oikeuksien konseptiin.

Mitä vieraan oikeudet tekevät? Niiden konsepti on jo selitetty aiemmin tässä tekstissä: ne määräävät, että kun joku on vieraana toisen talossa, isännällä on velvollisuus suojella tätä ja pidättäytyä vahingoittamasta tätä (esim. *Miekkamyrsky 2*, 103). Vieraan oikeudet mahdollistavat sen, että konfliktien repimässä maassa ihmiset voivat luottaa toisiinsa silloin kun joutuvat yöpymään saman katon alla muiden kuin oman väkensä kanssa.

Kuinka vieraan oikeudet tekevät tämän? Vieraan oikeudet ovat yleisesti hyväksytty ajatus eri puolilla Westerosia. Niihin liittyy uskomuksena ajatus siitä, että niitä rikkova henkilö herättää jumalten vihan (esim. *Miekkamyrsky 2*, 181).

Mikä sitten on vieraan oikeuksien vaikutus? Punaisissa häissä vieraan oikeudet antavat kuningas Robbille syyn luottaa siihen, ettei katkera lordi Frey hyökkää häntä vastaan häiden aikana. Samalla ne antavat Freylle mahdollisuuden käyttää liittolaisensa luottamusta hyväkseen ja pettää tämä.

Jännitteen kannalta olennaista on maailman rakentamisen sarjallisuus, eli se, että fiktiivisen maailman elementit ja niiden olemus paljastuvat vähän kerrallaan tarinan aikana. Maailman rakentaminen tapahtuu yhtä aikaa juonen etenemisen kanssa. Jännitettä rakentava kysymys siitä, kunnioittaako lordi Frey vieraan oikeuksia, vaatii vastauksen saamiseksi vieraan oikeuksien elementin ymmärtämistä. Ennen kysymyksen nousemista tekstistä kaikkea informaatiota vieraan oikeuksista ei kuitenkaan ole vielä annettu. Lukija ei voi olla esimerkiksi varma, kuinka ehdoton sääntö vieraan oikeudet fantasiamaailmassa ovat. Noudatetaanko niitä myös silloin kun se ei ole itselle edullista? Onko uhka jumalten kostosta todellinen vai pelkkä uskomus?

Viimeinen tutkimuskysymykseni on seuraava: Miten fantasiamaailman elementin rooliin jännitteen osana vaikuttaa se, että teksti on lajiltaan fantasiaa? Se, että *Tulen ja jään laulu* on fantasiasarja, vaikuttaa siihen, miten lukija olettaa vieraan oikeuksien

konseptin toimivan. Odotushorisontti (ks. esim. Aczel 2005, 224) vaikuttaa tässä jännitteen rakentumiseen (vrt. Pyrhönen 2005, 574). Fantasia genrenä rakentaa tiettyjä odotuksia (ks. esim. Kearns 2005, 204), jotka vaikuttavat maailman rakentamiseen. Fantasiamaailmassa vieraan oikeuksien rikkominen voi todella herättää jumalten vihan. Fantasiatekstiä on tulkittava siitä odotushorisontista käsin, että tällainen yliluonnollinen rangaistus on mahdollinen. Tämä tulkinta johtaa nähdäkseni siihen, että vieraan oikeuksiin voi luottaa Westerosin fantasiamaailmassa enemmän, kuin mitä vastaavaan kulttuuriperinteeseen voisi luottaa primaariseen maailman sijoittuvassa tekstissä.

Jännite ja maailman rakentaminen voivat fantasiatekstissä ilmentyä toisiinsa limittyneinä. Ekmanin ja Taylorin esittämät kriittisen maailman rakentamisen kysymykset voivat olla niitä kysymyksiä, jotka rakentavat jännitettä. Tämä toteutuu silloin, kun jännitettä rakentavaan kysymykseen liittyy jokin fiktiivisen maailman elementti, jonka osalta tekstissä tapahtuu maailman rakentamista jännitettä rakentavan kysymyksen ja sille annettavan vastauksen välillä.

Punaisissa häissä maailman rakentaminen etenee, kun lordi Freyn petos paljastuu. Tällöin selviää, että vieraan oikeuksiin ei voi aina luottaa. Jumalten kosta ei tapahdu ainakaan nopeasti, eikä ympäröivä yhteiskuntakaan rankaise lordi Freytä, vaan tämä saa vaikutusvaltaisen suojelijan lordi Tywin Lannisterista.

Kuitenkin, kun tekstissä Punaisten häiden jälkeen palataan vieraan oikeuksien teemaan kertomuksella Rottakuninkaasta (*Miekkamyrsky* 2, 181), aletaan rakentaa uutta jännitettä. Tämä herättää mitä-jännitettä rakentavan kysymyksen: Saavatko Frey ja Lannister rangaistuksen rikottuaan vieraan oikeuksia? Fantasiatekstissä odotushorisontti on edelleen sellainen, että jonkinlainen jumalten rangaistus rikkomuksesta on mahdollinen. *Tulen ja jään laulu* rakentaa näin uutta jännitettä pian sen jälkeen kun yksi edellisistä on purkautunut. Pitkässä kokonaisuudessa tämä on luonnollista. Osan jänniteistä teksti rakentaa ja purkaa yksittäisen luvun sisällä, kun taas toiset jatkuvat kirjasarjan osasta toiseen.

Tähän jännitteeseen palataan *Miekkamyrskyn* lopussa, kun lainsuojattomat hirttävät Freyn kaksi sukulaista. Nyt mukana on selkeä fantasiaelementti: lady Catelyn Stark, joka on kuollut Punaisissa häissä, mutta on selittämättömästi palannut elävien joukkoon.

Tämä on myös maailman rakentamisen elementti, joka kertoo *Tulen ja jään laulun* maailman yliluonnollisista ilmiöistä. *Miekkamyrskyn* alkupuolella on jo ollut kohtaaminen, jossa yksi hahmo on ilmeisesti palannut kuolleista (*Miekkamyrsky 1*, 425–427). Nyt uusi maailman rakentamisen elementti vahvistaa tietoa siitä, ettei elämän ja kuoleman välinen raja ole Westerosissa täysin pitävä. Catelyn Starkin kuolleistapaluuseen voi nähdä mahdollisesti liittyvän myös jumalallisen vaikutuksen, jos ajattelee, että Punaiset häät ovat herättäneet jumalten vihan Freyn sukua kohtaan. Näin vahvistuu Punaisten häiden herättämä uusi jännite: Saavatko Frey ja Lannister rangaistuksen rikottuaan vieraan oikeuksia?

4 PÄÄTÄNTÖ

Tutkielmani tavoitteena on ollut tarkastella fantasian ja jännitteen ilmenemistä George R. R. Martinin *Tulen ja jään laulussa*. Aineistonani muutamia sarjan kolmannen osan, *Miekkamyrskyn*, lukuja olen antanut näkökulman fantasiatekstissä esiintyvän jännitteen erityispiirteisiin. Teoreettisen taustan tälle näkökulmalle on muodostanut aiempi tutkimus jännitteestä, fantasiasta ja maailman rakentamisesta.

Olen vastannut kohdetekstin lähiluvun pohjalta seuraaviin kysymyksiin: Mitä jännitteitä *Tulen ja jään laulun* Punaisia häitä käsittelevissä luvuissa on? Mitä fantasiamaailman elementtejä näihin jännitteisiin liittyy? Mikä on näiden elementtien rooli osana jännitteitä? Miten tähän rooliin vaikuttaa se, että teksti on lajiltaan fantasiaa?

Erittelin Punaisiin häihin liittyviä jännitteitä, joiden totesin olevan pääasiassa mitä-jännitteitä (what suspense). Totesin jännitteen Punaisissa häissä tiivistyvän kysymykseen: Kunnioittaako lordi Frey vieraan oikeuksia? Tässä kysymyksessä keskeisessä osassa on fantasiamaailman kulttuurinen elementti, vieraan oikeudet. Punaisissa häissä vieraan oikeuksien rooli on antaa kuningas Robbille syyn luottaa siihen, ettei katkera lordi Frey hyökkää häntä vastaan häiden aikana. Samalla vieraan oikeuksien rooli on antaa Freylle mahdollisuus käyttää liittolaisensa luottamusta hyväkseen ja pettää tämä.

Vieraan oikeudet ovat maailman rakentamisen elementti, josta lukija ei tiedä kaikkea Punaisten häiden alussa. Siksi jännitettä rakentavat kysymykset ovat Punaisista häistä kertovissa luvuissa samoja, kuin maailman rakentamisen kysymykset. Tähän perustuu tämän tutkielman keskeisin havainto: se että jännite ja maailman rakentaminen voivat fantasiatekstissä ilmentyä toisiinsa limittyneinä. Kriittisen maailman rakentamisen kysymykset voivat olla niitä kysymyksiä, jotka rakentavat jännitettä. Tämä toteutuu silloin, kun jännitettä rakentavaan kysymykseen liittyy jokin fiktiivisen maailman elementti, jonka osalta tekstissä tapahtuu maailman rakentamista jännitettä rakentavan kysymyksen ja sille annettavan vastauksen välillä.

Fantasiatekstien jännitteitä olisi mielenkiintoista tutkia enemmän tästä näkökulmasta. Hahmottelemaani lukutapaa voisi soveltaa seuraavaksi laajempaan kokonaisuuteen.

Jännitteen, fantasian ja maailman rakentamisen teorioiden pohjalta voisi myös tehdä vertailevaa luentaa useista eri fantasiateoksista – tai sekä fantasiateoksista että ei-fantasiateoksista.

Uskallan tämän lyhyen tutkielman pohjalta väittää, että fantasiatekstissä maailman rakentaminen voi yhtä aikaa rakentaa myös jännitettä. Väitettä voisi viedä myös eteenpäin: ehkä fantasiatekstin maailman rakentaminen itseasiassa *aina* rakentaa myös jännitettä. Ainakin joissakin teoksissa maailman rakentaminen tekstin edetessä tuntuu olevan jopa keskeisin tekijä tekstin jännitteelle. Mieleen tulee vaikkapa Jeff VanderMeerin *Eteläraja*-trilogia (2014) tai suomalaisen Hannu Rajaniemen *Kvanttivaras*-trilogia (2010–2014). Missä tahansa fantasiateoksessa iso osa kiinnostuksesta tekstiin tuntuu kumpuavan halusta tietää lisää teoksen maailmasta, ainakin silloin kun teos sijoittuu lukijalle ennalta tuntemattomaan fantasiamaailmaan.

LÄHTEET

Kaunokirjallisuus

Martin, George R. R. (2006) *Miekkamyrsky 2*. Suom. Satu Hlinovsky. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Kirjava. (Alkuteos: *A Storm of Swords*, 2000. New York: Bantam Books.)

Martin, George R. R. (2005) *Miekkamyrsky 1*. Suom. Satu Hlinovsky. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Kirjava. (Alkuteos: *A Storm of Swords*, 2000. New York: Bantam Books.¹)

Tutkimuskirjallisuus

Aczel, R. (2005) ”Horizon of expectations”. Teoksessa David Herman, Manfred Jahn & Marie-Laure Ryan (toim.) *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. Lontoo: Routledge, 224.

Arpe, M. (2006) ”Why so many in his orb get iced; Author of 'Ice and Fire' fantasy epic rattles his readers Delicious tension when no one safe from sudden death”. *Toronto Star*, s. F.01.

Cuddon, J. A. (1991) *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. Lontoo: Penguin.

Ekman, S. & Taylor, A. I. (2016) ”Notes Toward a Critical Approach to Worlds and World-Building”. *Fafnir*, vol. 3, iss. 3, s. 7–18. <http://journal.finfar.org/articles/660.pdf>. 19.2.2017.

Kearns, M. (2005) ”Genre theory in narrative studies”. Teoksessa David Herman, Manfred Jahn & Marie-Laure Ryan (toim.) *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. Lontoo: Routledge, 201–205.

¹ Yhdysvalloissa julkaistu alkuperäisteos ilmestyi yhtenä niteenä. Suomennos on jaettu osiin *Miekkamyrsky 1* ja *Miekkamyrsky 2*.

Peltonen, Leena (päiväämätön) ”Kirjallisuutta siitä mikä on pysyvää”.

<http://www.aikakone.org/leena/fantasia.htm>. Luettu 9.5.2017.

Sinisalo, Johanna (2004) ”Fantasia lajityyppinä ja kirjailijan työvälineenä”. Teoksessa Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi ja Urpo Kovala (toim.) *Fantasian monet maailmat*, s. 11–31. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Iwata, Yumiko (2008) *Creating Suspense and Surprise in Short Literary Fiction: A Stylistic and Narratological Approach*.

<http://etheses.bham.ac.uk/284/1/Iwata09PhD.pdf>. 10.11.2016.

Korhonen, Pekka. (2005) ”Maailmankarttojen fantasiat”. Teoksessa Kristian Blomberg, Irma Hirsjärvi ja Urpo Kovala (toim.) *Totutun tuolla puolen*. 19-32. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Pyrhönen, Heta (2005) “Suspense and Surprise”. Teoksessa David Herman, Manfred Jahn & Marie-Laure Ryan (toim.) *Routledge Encyclopedia of Narrative Theory*. Lontoo: Routledge, 578–580.

Roine, Hanna-Riikka. (2016) *Imaginative, Immersive and Interactive Engagements: The rhetoric of worldbuilding in contemporary speculative fiction*.

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/99583/978-952-03-0195-8.pdf?sequence=1>.
26.3.2017.

Ryan, Marie-Laure (2001) *Narrative as Virtual Reality*. Baltimore: John Hopkins University Press.

Tolkien, J. R. R. (2014) ”Saduista”. Suom. Vesa Sisättö. Teoksessa J. R. R. Tolkien, *Satujen valtakunta*. Helsinki: WSOY, 273–340. (Alkuteos: ”On fairy-stories”, 1947. Teoksessa *Essays presented to Charles Williams*. Oxford: Oxford University Press.)